

SOCIALNA IZKLJUČENOST IN NASILNIŠTVO MED MLADOSTNIKI

103

SOCIAL EXCLUSION AND VIOLENCE AMONG ADOLESCENTS

Anton Grmšek Svetlin, dipl. zdravstvenik

Splošna bolnišnica Izola, Polje 40, 6310 Izola,

97230368@student.upr.si

Nika Jerina, dipl. medicinska sestra

Univerzitetni klinični center Ljubljana, Zaloška cesta 7, 1000 Ljubljana,

97230374@student.upr.si

Aleksandra Lipovšek, dipl. medicinska sestra

Univerzitetni klinični center Ljubljana, Zaloška cesta 7, 1000 Ljubljana,

97230400@student.upr.si

Melisa Smajlović, dipl. medicinska sestra

Univerzitetni klinični center Ljubljana, Zaloška cesta 7, 1000 Ljubljana,

97230425@student.upr.si

Sabina Ličen, dr. eduk. ved

Univerza na Primorskem – Fakulteta za vede o zdravju, Polje 42, 6310 Izola,

sabina.licen@fvz.upr.si

Mirko Prosen, dr. soc.

Univerza na Primorskem – Fakulteta za vede o zdravju, Polje 42, 6310 Izola,

mirko.prosen@fvz.upr.si

POVZETEK

Mnogi mladostniki se težko izognejo medvrstniškemu nasilju in socialni izključenosti, ki med mladimi predstavljata pomemben problem. Namen raziskave je bil proučiti značilnosti medvrstniškega nasilja, njegove posledice in v tem kontekstu tudi socialno izključenost.

Uporabljena je bila kvalitativna deskriptivna metoda. Namenski vzorec je bil sestavljen iz 13 mladostnikov različnih starosti. Podatki so bili zbrani z individualnimi, delno strukturiranimi intervjuji ter analizirani s tematsko analizo.

Rezultati kažejo, da mladostniki vedo veliko o medvrstniškem nasilju in socialni izključenosti. Zavedajo se problematike in poznajo ukrepe za spopadanje z nasiljem in izključevanjem. Ugotovitve kažejo, da sta pojava medvrstniškega nasilja in socialne izključenosti povezana in se med seboj prepletata, kar prinaša številne negativne učinke na psihološko in socialno dobrobit mladostnikov. Intervjuvanci so mnenja, da imajo na pojav medvrstniškega nasilja in socialno izključenost velik vpliv vzgoja in osebne značilnosti posameznika. Menijo tudi, da je za preprečevanje nasilja storjenega bistveno premalo, predvsem v šolah.

Rezultati raziskave so pomembni za razumevanje, kako mladostniki zaznavajo in se odzivajo na medvrstniško nasilje in socialno izključenost. Očitno je, da sta ta dva pojava široko prisotna in predstavljata značilne izzive v življenjih mladostnikov, kot izpostavljajo tudi intervjuvanci, kar poudarja potrebo po podrobnejšem pristopu k obravnavi teh vprašanj.

KLJUČNE BESEDE: *nasilje, najstniki, odraščanje, šola, socialno zdravje.*

ABSTRACT

Peer violence and social exclusion are encountered by adolescents on a daily basis. The aim of the study was to examine peer violence, its consequences and social exclusion.

A qualitative descriptive method was used. Our sample consisted of 13 adolescents of different ages. Data was collected

through individual semi-structured interviews and thematic analysis.

Adolescents are aware of the problem and know the measures to deal with violence and exclusion. The interviewees believe that upbringing and personal characteristics have a strong influence on these phenomena. They also believe that not enough is being done about the phenomenon of violence and exclusion, especially in schools. We found that the phenomena of peer violence and social exclusion are linked and intertwined. They have many negative consequences for adolescents' well-being and social health.

The findings of our study are of great importance for understanding adolescents' perspectives on peer violence and social exclusion and how they respond to them. We found that peer violence and social exclusion among adolescents are important problems, including from the point of view of the interviewees, and require more extensive treatment.

KEY WORDS: *violence, teenagers, growing up, school, social health.*

UVOD

Medvrstniško trpinčenje in socialna izključenost sta velika problema, ki vplivata na temeljno potrebo človeka po pripadnosti socialni skupini, kar pa je bistvenega pomena za človekovo dobro počutje (Skarstein idr., 2020). Medvrstniško trpinčenje je opredeljeno kot prisotnost namenskega in ponavljajočega škodovanja žrtvi s strani agresorja. To »razmerje« prav tako opredeljuje očitna nesorazmernost moči med povzročiteljem nasilja in žrtvijo nasilja (Skrzypiec idr., 2023).

Do 50 % vseh otrok in mladostnikov, ki odraščajo po vsem svetu, je izpostavljenih vsaj eni obliki stiske v otroštvu, ki je eden najmočnejših napovednikov psihopatologije v kasnejšem življenju. Eden od načinov, s katerim otroška stiska daje takšno ranljivost v poznejšem življenju, je povečana občutljivost in verjetnost družbenega stresa. Vse več raziskav dokazuje pozitiven vpliv podpore

mladostniškega prijateljstva na duševno dobro počutje po otroški stiski; vendar pa mehanizmi, ki bi lahko bili v ozadju tega odnosa, niso (Scheuplein in van Harmelen, 2022). Nasilje nad otroki v šolah je svetovni javnozdravstveni problem. Vse več je dokazov, da so lahko šolske intervencije učinkovite pri zmanjševanju nasilja nad otroki v šolah. Vendar pa je malo dokazov o dolgoročnem vplivu takih posegov (Knight idr., 2020).

Pojav medvrstniškega nasilja, ki letno prizadene milijone otrok in adolescentov po celem svetu, lahko prevzame obliko verbalnega, fizičnega, socialnega ali spletnega nasilja (Mang idr., 2023). Verbalno nasilje obsega ustrahovanje, naslavljanje žrtve z nepriemernimi, zbadljivimi in žaljivimi vzdevki, neprimerne seksualne komentarje in grožnje. Na drugi strani pa se lahko medvrstniško nasilje pojavi v obliki fizičnega nasilja, ki je najpogostejše v obliki pretepanja, brcanja, spotikanja, pljuvanja ali tudi poškodovanja tuje osebe lastnine. Ena izmed oblik nasilja, ki je zelo prisotna v sodobnem času, je tudi spletno nasilje. Zanj je značilna uporaba spleta, mobilnih telefonov ali druge elektronike za pošiljanje, objavlanje in deljenje negativne, lažne ali na kakršenkoli drug način škodljive vsebine glede druge osebe. Posebna oblika nasilja je tudi socialno trpinčenje, ki je prikrita oblika nasilja, pri kateri gre za škodovanje ugledu neke osebe in škodovanju njeni socialni mreži z namernim izključevanjem iz družbene skupine, s širjenjem neresničnih govoric in s sramotenjem osebe v javnosti (Kallman idr., 2021).

Dolgotrajni škodljivi učinki trpinčenja so poleg fizičnih poškodb tudi duševne težave, kot so tesnoba, depresija, posttravmatska stresna motnja in socialna izključenost (Kallman idr., 2021). Poleg tega medvrstniško nasilje in trpinčenje predstavljata pomemben dejavnik tveganja za samomor v odrasli dobi pri osebah, ki so bile žrtve nasilja (Menken idr., 2023).

Šolsko okolje ima velik vpliv na razvoj in dobro počutje otrok ter mladostnikov. Trpinčenje in socialna izključenost pa zelo vplivata na zadovoljstvo s šolanjem. Medvrstniško nasilje sodi med dejavnike tveganja, ki pričakovano prinašajo nižje zadovoljstvo s šolanjem in obenem slabše rezultate šolanja (Dow-Fleisner idr., 2023), zato ju je pomembno prepoznavati in pravočasno ukrepati. Odraščanje v ranljivih razmerah ima izrazit vpliv na duševno zdravje

in dobro počutje otrok ter mladostnikov. Mladostniki, ki so bili bolj izpostavljeni nasilju, so poročali o višji stopnji depresije in anksioznosti ter nižji ravni kakovosti življenja, povezani s telesnim zdravjem (Company-Córdoba idr., 2020). Tudi zdravstveni delavci imajo pomembno vlogo v procesu identifikacije nasilja in trpinčenja, ne samo skozi prepoznavanje žrtev (na primer med sistematskimi pregledi ali obiski šol v okviru zdravstvenovzgojnih vsebin), ampak prav tako sodelujejo v širših prizadevanjih za ozaveščanje družbe in izobraževalnih institucij o pomenu preprečevanja medvrstniškega nasilja (Kallman idr., 2021).

Od razglasitve pandemije koronavirusne bolezni 2019 (covid-19), ki jo povzroča hud akutni respiratorni sindrom coronavirus 2 (SARS-CoV-2), smo bili priča izjemnim spremembam v družbeni organizaciji ter vsakodnevni rutini. Posebej prizadeti so bili otroci in mladostniki, ki so nenadoma ostali brez šole, družabnega življenja in možnosti za dejavnosti na prostem. Nekateri so se soočali tudi z naraščanjem nasilja v družini. Ta stres, ki so mu bili izpostavljeni, je neposredno vplival na njihovo duševno zdravje zaradi povečane anksioznosti, prehranskih sprememb ter preobremenjenosti s šolsko dinamiko, strahu in celo občutka nemoči pred naraščajočimi težavami (de Figueiredo idr., 2021).

NAMEN DELA IN CILJI

Namen naše raziskave je bil raziskati pojav medvrstniškega nasilja in njegove posledice ter povezanost s socialno izključenostjo skozi osebno perspektivo mladostnikov. Prav tako je bil namen ugotoviti, kako mladostniki reagirajo na nasilje, ko se z njim soočijo, ter koliko to družbeno problematiko pravzaprav poznajo. Prvi cilj raziskave je bil opredeliti različne oblike medvrstniškega nasilja med mladimi ter prepoznati kontekstualne dejavnike ali vzroke, ki prispevajo k njegovemu pojavu. Želeli smo tudi ugotoviti, kaj o medvrstniškem nasilju vedo mladostniki. Zadnji cilj je bil tudi razumeti, kako mladostniki reagirajo na takšne situacije in kako ukrepajo, ko zaznajo, da so njihovi vrstniki v podobnih težavah, ter kakšna je perspektiva mladostnikov na medvrstniško nasilje.

Preostali cilji naše raziskave so obsegali še ugotavljanje posledic medvrstniškega nasilja in njegov vpliv na pojav socialne izključenosti. Skladno z namenom in cilji raziskave smo si zadali naslednja raziskovalna vprašanja:

- Kako mladostniki doživljajo in izkusijo medvrstniško nasilje in socialno izključenost?
- Kako se mladostniki odzivajo na medvrstniško nasilje in socialno izključenost?
- Kateri kontekstualni dejavniki vodijo v medvrstniško nasilje in katere so njegove pojavne oblike?
- Kakšne so posledice nasilja na mladostnike in kako je to povezano z nastopom socialne izključenosti?
- Katere so po mnenju mladostnikov posledice nasilja, njegove prevladujoče oblike in kako se nasilje preprečuje?
- Kako mladostniki razumejo pojem socialne izključenosti?

METODE

Pri raziskavi smo se poslužili kvalitativne deskriptivne metode dela. Omenjena metoda se v praksi pogosto uporablja pri raziskovanju v zdravstveni negi za opisovanje kvalitativnih raziskav. Uporablja se torej pri raziskavah kvalitativnega tipa, kjer z vnaprej pripravljenimi raziskovalnimi vprašanji skušamo priti do ugotovitev, kdo, kaj ali zakaj vpliva na nek pojav, ki je v širšem pomenu slabše raziskan (Kim idr., 2017).

OPIS INSTRUMENTA

Podatki, do katerih smo prišli pri raziskovanju, so bili pridobljeni s pomočjo delno strukturiranega intervjuja. V uvodu so intervjuvanci podali nekaj osnovnih demografskih podatkov (spol in starost). Prav tako smo od intervjuvancev pred pričetkom raziskave pridobili pisno informirano soglasje.

Osrednji del intervjuja so sestavljala vprašanja, povezana z izkušnjo medvrstniškega nasilja in socialne izključenosti. Vodič

po intervjuju je bil sestavljen iz naslednjih vprašanj: Katere vrste medvrstniškega nasilja so po vašem mnenju najpogostejše (fizično, psihično, spolno, spletno, ekonomsko)?; Ste bili kdaj priča medvrstniškemu nasilju, kako ste se odzvali?; Ste bili kdaj žrtev medvrstniškega nasilja, kakšna je bila vrsta nasilja in kako ste to občutili?; Ste kdaj komu zaupali, da ste bili deležni nasilja?; Kako je oseba, kateri ste se zaupali, odreagirala?; Kako, mislite, da socialna omrežja vplivajo na pojav medvrstniškega nasilja, katera socialna omrežja so najpogostejša za izvajanje spletnega nasilja?; Kako, mislite, bi se lahko preprečilo medvrstniško nasilje v šolah, kako se učitelji odzovejo, ko opazijo medvrstniško nasilje?; Kaj vi razumete pod pojmom socialna izključenost?; Ste že kdaj opazili pri svoji vrstnikih, da so bili socialno izključeni?; Ali ste se na kakršenkoli način odzvali?; Ste že kdaj sami občutili, da ste bili socialno izključeni?; Na kakšen način ste to občutili?; Mislite, da je pojem socialne izključenosti vezan na oba spola enako ali se pri enem spolu socialna izključenost pogosteje pojavlja?; Kako, mislite, lahko človek sam odreagira, ko opazi, da je bil iz družbe odrinjen?; Menite, da je imela pandemija covida-19 in z njo povezane karantene vpliv na pojav socialnega izključevanja?

OPIS VZORCA

Namenski vzorec predstavlja 13 mladostnikov različnih starosti, ki obiskujejo srednje ali visoke šole. Za namenski vzorec je značilen izbor posameznikov, tj. ključnih informatorjev, ki imajo o določeni problematiki/pojavu dobro predhodno znanje. Starost intervjuvanec je bila od 18 do 23 let s povprečno starostjo 20,5 let. V raziskavi je sodelovalo 5 deklet in 8 fantov. V svojo raziskavo smo osebno, preko poznanstev in širše socialne mreže povabili mladostnike različnih starosti iz različnih izobraževalnih okolij (srednje šole in fakultete). Starost kandidatov za intervju je opredeljevala izbor v vzorec, saj smo želeli intervjuvati mladostnike, ki so starejši od 18 let. Spol je prav tako opredeljeval izbor v vzorec, saj smo želeli doseči zastopanost obeh spolov. Na povabilo za sodelovanje so se odzvali vsi. Na rezervnem seznamu smo imeli še nekaj kandidatov/k

v primeru odpovedi in ugotovljeni morebitni slabi informacijski moči oziroma nasičenosti podatkov (Saunders idr., 2018).

OPIS POTEKA RAZISKAVE IN OPIS OBDELAVE PODATKOV

Intervjuji so bili posneti s pomočjo snemalnika zvoka na mobilnem telefonu. Kasneje smo opravili dobesedno transkripcijo in jih po prepisu ponovno preverili z zvočnim posnetkom. Šifre, s katerimi so bili intervjuji šifrirani, so bile sestavljene iz začetnice imena, spola ter starosti intervjuvanca, npr. M_M_23. Podatke, ki smo jih pridobili, smo analizirali s tematsko analizo (Kiger in Varpio, 2020): (1) spoznavanje pridobljenih podatkov, (2) generiranje začetnih kod, (3) iskanje tem, (4) pregled tem, (5) definiranje in poimenovanje tem in (6) izdelava poročila.

Za zagotavljanje verodostojnosti podatkov smo se poslužili naslednjih ukrepov, ki jih opisujeta Noble in Smith (2015): (1) prepoznavanje osebnih pristranskosti raziskovalca, ki bi lahko vplivale na rezultate raziskave, (2) prepoznavanje pristranskosti pri vzorčenju in kritični refleksiji metod raziskave, (3) ustrezno shranjevanje pridobljenih podatkov in njihova pravilna ter transparentna interpretacija, (4) primerjava podatkov za predstavitev različnih perspektiv raziskovalnega problema, (5) podpiranje rezultatov raziskave s podatki, podanimi s strani udeležencev raziskave, (6) jasnost v povezavi s procesi analize in interpretacije podatkov, (7) vključevanje drugih raziskovalcev za preprečevanje morebitne pristranskosti, (8) možnost vpogleda intervjuvancev v prepisane podatke in (9) triangulacija podatkov za ugotavljanje drugačnih ugotovitev z drugimi metodami raziskovanja.

IZSLEDKI RAZISKAVE

V analizi intervjujev je bilo identificiranih pet tem: (1) medvrstniško nasilje, (2) okolje medvrstniškega nasilja, (3) pomen socialnih krogov pri nasilju, (4) socialna izključenost in (5) vplivi na pojav socialne izključenosti (**PREGLEDNICA 1**).

PREGLEDNICA 1*Pridobljene teme, podteme in kode v raziskavi*

TEME	PODTEME	KODE
medvrstniško nasilje	vrste medvrstniškega nasilja	spletno nasilje
		psihično nasilje
		spolno nasilje
	učinki nasilja	pozitivni učinki nasilja
		negativni učinki nasilja
	odzivanje na nasilje	odziv na nasilje
		odziv učiteljev na nasilje
		iskanje pomoči ob pojavu nasilja
		iskanje povzročitelja nasilja
	izkušnja z nasiljem	srečanje z medvrstniškim nasiljem
		srečanje z medvrstniškim nasiljem v mladosti
	pojav nasilja	doprinos vzgoje k pojavu nasilja
osebne predispozicije za izvajanje nasilja nad drugimi		
okolje medvrstniškega nasilja	nasilje na socialnih omrežjih	načini izvajanja nasilja na socialnih omrežjih
		negativen vpliv socialnih omrežij na pojav medvrstniškega nasilja
		nemoč učiteljev ob nasilju na socialnih omrežjih
		lahkotnost izvajanja nasilja na socialnih omrežjih
		omogočanje nasilja na socialnih omrežjih
		omrežja, kjer se nasilje pojavlja
	prevzemanje odgovornosti za nasilje na socialnih omrežjih	
	nasilje v šolah	nasilje v času primarne socializacije
preprečevanje nasilja v šolah		
prostori, kjer se nasilje dogaja (v šolah)		
ozaveščanje o nasilju v šolah		
pomen socialnih krogov pri nasilju	socialni krog in nasilje	vloga socialnih krogov pri preprečevanju nasilja
	bližnji in nasilje	odziv bližnjih na nasilje
		nezadostna pomoč s strani družine ob pojavu nasilja

PREGLEDNICA 1*Pridobljene teme, podteme in kode v raziskavi*

TEME	PODTEME	KODE
socialna izključenost	izkušnja s socialno izključenostjo	srečanje s socialno izključenostjo
		lastno občutenje socialne izključenosti
		razumevanje socialne izključenosti
	spopadanje s socialno izključenostjo	posledice socialne izključenosti
		proaktivnost pri socialni izključenosti
	pojav socialne izključenosti glede na spol	pojavnost socialne izključenosti med spoloma
		pojav socialne izključenosti pri moških
		socialna izključenost pri ženskah
	socialna izključenost vrstnikov	socialna izključenost vrstnikov
		odzivanje ob pojavu socialne izključenosti pri vrstnikih
vplivi na pojav socialne izključenosti	vpliv osebnosti na pojav socialne izključenosti	sposobnosti socialnega vključevanja
		vpliv osebnostnih lastnosti na socialno izključenost
		socialna izključenost zaradi fizičnih lastnosti
		socialna izključenost zaradi psiholoških lastnosti
	pandemija in socialna izključenost	vpliv pandemije covida-19 na socialno izključenost
		negativne posledice karantene
		odnosi z ljudmi po koncu karantene
		stik z ljudmi v obdobju karantene
	socialna omrežja in socialna izključenost	vpliv socialnih omrežij na socialno izključenost
	vzgoja in socialna izključenost	vpliv vzgoje na pojav socialne izključenosti

MEDVRSTNIŠKO NASILJE

V temi »Medvrstniško nasilje« se odražajo vplivi in posledice, ki jih ima nasilje na mladostnike in njegov obstoj v družbi. Intervjuvanci so delili svoje osebne izkušnje, ki segajo od neposrednih do posrednih oblik nasilja, vključno s fizičnim, psihičnim, spolnim in spletnim nasiljem, pri čemer izpostavljajo predvsem zadnje tri pojavne oblike kot dominantne. Njihove pripovedi razkrivajo, da nasilje ne le prevladuje v njihovih medsebojnih odnosih, temveč tudi pušča trajne posledice na njihovem psihičnem in fizičnem zdravju. Opozarjajo na dolgotrajne učinke, kot so poškodbe samopodobe, anksioznost in depresija, ter izpostavljajo nekatere ukrepe za boj proti nasilju.

Trinajst intervjuvancev nam je zaupalo, da so se že srečali z medvrstniškim nasiljem.

Sam sem že bil žrtev medvrstniškega nasilja. (M_M_23)

Sama sem že bila žrtev psihičnega in fizičnega nasilja, bila pa sem tudi priča nasilju nad drugimi. (A_Ž_22)

Mladostniki so izkazali znanje o nasilju in poimenovali različne vrste nasilja glede na njihovo subjektivno zaznano prisotnost. Prav tako se zavedajo, da nasilje lahko prestopi virtualni prag in se bržkone velikokrat pojavi tudi v fizičnem svetu. Ni jim tuje niti spolno nasilje, za katerega pravijo, da ga je v zadnjem obdobju vedno več.

Menim pa, da je danes tudi veliko spolnega nasilja, še posebej v Ljubljani. (E_Ž_19)

Intervjuvanci ocenjujejo, da je med mladimi prisotnega največ psihičnega nasilja, ki mu sledita spletno in spolno nasilje, vse tri oblike pa jim predstavljajo pomemben problem v sodobni družbi.

Po mojem mnenju je psihično nasilje najpogostejša vrsta medvrstniškega nasilja ... Zdi se mi, da je tudi na socialnih omrežjih medvrstniško nasilje zelo prisotno. (E_Ž_19)

Mislim, da je najpogostejša vrsta nasilja v današnjem času kibernetško nasilje. To pa mislim zato, ker na internetu lahko napišeš, kar želiš, pod lažnim imenom in brez posledic. (M_M_23)

Vsi intervjuvanci so bili mnenja, da medvrstniško nasilje pušča mnogo negativnih posledic.

Nasilje je pri meni pustilo doživljenjske mentalne posledice.
(A_Ž_22)

Še danes se mi poznajo posledice nasilja na telesni samopodobi.
(T_Ž_22)

Eden izmed vprašanih pa je kljub mnogim negativnim učinkom nasilja uspel prepoznati tudi njegove pozitivne vplive na mlade.

Mislim, da nasilje po eni strani utrdi otroke in jih ojača. (M_M_23)

Nekateri intervjuvanci so izpostavili pomembnost načina odzivanja na nasilje, kajti po njihovem mnenju je lahko prav način odzivanja odigral ključno vlogo pri obvladovanju nasilja. Tukaj so intervjuvanci nakazali različne možnosti odzivanja na nasilje, od katerih je bila vsaka unikatna za vsakega intervjuvanca posebej. Nekateri so ob pojavu nasilja izkazali bolj defenzivno držo in pasivnost.

Po navadi sem bil zelo defenziven in sem razvil obrabni mehanizem, kar je dejansko pomenilo, da sem agresorja zbadal in žalil nazaj.
(M_M_23)

Na drugi strani so drugi intervjuvanci ponudili vpogled v drugačno, proaktivno reakcijo ob srečanju z nasiljem.

Ko sem bil priča nasilju, sem pristopil do nasilneža in mu dejal, naj preneha s svojimi dejanji. (Ž_M_20)

Intervjuvanci so izpostavili, da so nekateri ljudje bolj nagnjeni k izvajanju nasilja nad drugimi ter da ima na njihova dejanja velik vpliv predvsem vzgoja. Poleg tega so izpostavili tudi vlogo učiteljev, ki tudi če pravilno reagirajo ob pojavu nasilja, njihove besede naletijo na gluha ušesa.

Mislim, da ko so učitelji priča nasilju, ga ozavestijo, povejo, da je to napačno. Mislim, da tukaj ni toliko pomembno vprašanje učiteljev, pač pa staršev. Če je otrok slabo vzgojen, mu nobeno pridiganje učitelja ne bo pomagalo, še posebej, če otrok učitelja ne spoštuje, kar ga verjetno tako ali tako ne. (M_M_23)

Sodelujoči v raziskavi so ocenili, da je za preprečevanje in izkoreninjanje nasilja pomembno ozaveščanje mladih o posledicah, ki ga nasilje prinaša. Prav tako so kot učinkovit ukrep omenili promocijo pozitivnih odnosov in medosebnega spoštovanja, katerih v današnji družbi in predvsem med mladimi zelo primanjkuje.

Pri reševanju težav medvrstniškega nasilja so ključnega pomena ozaveščanje, izobraževanje ter promocija pozitivnih odnosov in med-sebojnega spoštovanja med vrstniki. (L_M_22)

Na drugi strani so nekateri intervjuvanci prepričani, da ozaveščanje kljub svoji pozitivni noti ne pripomore veliko k preprečevanju nasilja, kajti če ima nekdo namen izvajati nasilje, ga tudi bo, in tega ne prepreči nikakršno ozaveščanje ali izobraževanje.

Ko pride do ozaveščanja o nasilništvu, mislim, da to ne pomaga nič, ker če je človek pokvarjen, bo tudi ostal pokvarjen in mu ne bo nobeno ozaveščanje v času šolanja pomagalo. (M_M_23)

Mladostniki so si bili enotni v svojem pogledu na medvrstniško nasilje, in sicer nanj gledajo kot na pereč družbeni problem, ki po njihovem prizadene mnogo mladih na vsakodnevni ravni. Nanj gledajo kot na težavo, ki je prisotna predvsem v šolah in je najpogostejša v času zgodnjega odrasčanja.

Večinoma pride do nasilja v času šolanja na osnovni šoli, ko se otroci med seboj zbadajo. (E_Ž_19)

Prav tako so bili intervjuvanci enotnega mnenja, da je medvrstniško nasilje negativen pojav, ki lahko pusti mnogo dolgotrajnih posledic na duševnem zdravju posameznika.

Če je nasilja preveč, to gotovo pusti psihološke posledice na posamezniku. (M_M_23)

OKOLJE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA

V temi »Okolje medvrstniškega nasilja« mladostniki prepoznajo okolja, kjer se po njihovem mnenju medvrstniško nasilje najpogosteje pojavlja.

Sodobni način življenja temelji na digitalizaciji in virtualnem svetu, kar so tudi intervjuvanci povezali z izkušnjo nasilja, za katerega menijo, da je dandanes pod močnim vplivom socialnih omrežij.

Mislim, da socialna omrežja omogočajo nasilnežem več nasilja, saj si ravno tako več upajo, seveda brez posledic. (M_M_23)

Izvajanje nasilja preko socialnih omrežij je vedno pogostejše, ocenjujejo intervjuvanci, ravno zaradi preproste uporabe omrežij in fizične oddaljenosti izvajalca nasilja od žrtve, kar mu omogoča prosto izvajanje škodljivih dejanj. To so intervjuvanci prepoznali

kot eno izmed glavnih značilnosti sodobnih oblik medvrstniškega nasilja.

Ko izvajáš nasilje preko socialnih omrežij, ne rabiš niti hiše zapustiti. Tako da mislim, da je ta oddaljenost ključni element, ki nasilnežu lajša opravljanje njegovih dejanj, saj ko si tako oddaljen od žrtve, ti nihče nič ne more. (Ž_M_20)

Vsi sodelujoči v raziskavi so omenili, da je največ spletnega nasilja na socialnih omrežjih, ki pa venomer služijo kot glavni kanali usmerjenega nasilja. Intervjuvanci so bili prepričani, da sta najpogostejši aplikaciji za izvajanje nasilja Facebook in Instagram. Kot ključen dejavnik za izvajanje nasilja na teh omrežjih so intervjuvanci navedli enostavnost uporabe mnogih lažnih profilov in težko sledljivost vira nasilja.

Mislim, da je Facebook najpogostejše omrežje, kjer se izvaja kibernetsko nasilje. Tam lahko ustvariš mnogo lažnih profilov, vdreš v žrtvin profil, ukradeš njene fotografije in podatke. (M_M_23)

Nasilje pogostokrat prestopi meje neotipljivega sveta in se pojavi v fizičnem svetu, predvsem v šolah in izobraževalnih ustanovah, kjer je interakcije žrtve nasilja s povzročiteljem največ. Tukaj so intervjuvanci postavljali v ospredje reakcijo učiteljev za brzdanje in preprečevanje nasilja, a so bili obenem mnenja, da učitelji več kot toliko sami ne zmorejo storiti. Ocenili so, da učitelji ob pojavu nasilja včasih ne postopajo primerno. Prav tako so kot problem navedli domačo vzgojo, ko so starši pogostokrat že obveščeni o tem, da njihov otrok izvaja nasilja, a glede tega ne reagirajo ali nasilje celo spodbujajo.

Če so učitelji priča nasilju, ga prekinejo. Se mi pa zdi, da se z nasilneži ne želijo ali upajo pogovoriti direktno, saj po navadi prihajajo iz okolij, kjer nasilje ni tuje in so starši o tem že obveščeni, včasih to celo podpirajo. (N_M_22)

POMEN SOCIALNIH KROGOV PRI NASILJU

Tema »Pomen socialnih krogov pri nasilju« predstavi vidik mladostnikov na pomen socialnih krogov pri obvladovanju medvrstniškega nasilja. Pri obvladovanju in odkrivanju nasilja imajo velik pomen socialni krogi mladostnikov. Ti pogostokrat služijo kot

varovalo za preprečevanje nasilja in blaženje njegovih posledic. Intervjuvanci so se v večini zaupali bližnjim ali prijateljem, ko so bili deležni nasilja, oziroma bi se jim zaupali, če bi do nasilja prišlo v prihodnosti.

O svoji izkušnji sem se zaupala prijateljem, nudili so mi podporo, ki sem jo v tistem trenutku potrebovala. (E_Ž_19)

Nekateri so kot pomemben problem, ki spremlja nasilje, izpostavili pasivnost družine in svojcev, ko pride do težav. Ravno zaradi njihove pasivnosti se ob pojavu nasilja raje ne zaupajo nikomur in težave predelajo sami.

Mislim, da je pri mnogih ravno pasivnost družine problem, da se ne zaupajo svojim domačim in tako težave predelujejo sami. (Ž_M_20)

Intervjuvanci so takšno reakcijo na nasilje povezali s posledičnim samotarskim življenjem, ki vpliva tudi na kakovost socialnih krogov žrtev, ki so jih le-te ustvarile v šolah. Intervjuvanci so samotarsko življenje in pomanjkanje druženja s sovrstniki videli kot pomembne dejavnike tveganja za pojav medvrstniškega nasilja, saj so osamljeni posamezniki večkrat deležni nasilja kot tisti, ki so obkroženi s prijatelji.

Mislim, da če si ti že v nekem socialnem krogu in imaš svojo družbo, se bodo drugi manj spravljali nate. (E_Ž_19)

SOCIALNA IZKLJUČENOST

V temi »Socialna izključenost« so predstavljene izkušnje mladostnikov s socialno izključenostjo in kako po njihovem mnenju lahko nekdo vpliva na izhod iz take situacije. Vsi intervjuvanci so bili seznanjeni s tem, kaj pomeni socialna izključenost. Prav tako so se zavedali njenih negativnih vplivov na zdravje posameznika. S socialno izključenostjo so povezali osamljenost, nizko stopnjo socializacije in odrinjenost iz družbenih krogov.

Pod pojmom socialna izključenost si predstavljam nekoga, ki je izključen iz družbe in nima nobenih prijateljev, je osamljen in se ne socializira z drugimi. (E_Ž_19)

Pod pojmom socialna izključenost razumem izolacijo posameznika zaradi različnih razlogov, ki lahko nastanejo na strani posameznika ali pa njegovega družbenega kroga. (Ž_M_20)

Veliko mladostnikov je v nadaljevanju intervjuja medvrstniško nasilje povežalo s socialno izključenostjo. Enajst intervjuvancev je že imelo izkušnjo s socialno izključenostjo v preteklosti.

Sam sem že občutil, da sem bil socialno izključen. (D_M_19)

V nekaterih primerih v preteklosti sem se počutil socialno izključen. (T_M_18)

Z vidika pojavnosti med spoloma je imelo več mladostnikov izkušnjo z socialno izključenostjo kot pa mladostnic. Odgovori intervjuvancev glede pojava socialne izključenosti med spoloma so bili različni. Nekateri so menili, da se pogosteje pojavlja pri moških, nekateri pa so ocenili, da je pojavnost višja pri ženskah. Po drugi strani pa so bili tudi takšni, ki so socialno izključenost dojemali kot univerzalen problem, ki pogosto ni vezan le na en spol.

Mislim, da je pojem socialne izključenosti pretežno vezan na moški spol. (Ž_M_20)

Mislim da je pri ženskem spolu socialna izključenost pogostejša, ker več govorimo, opravljamo. (N_M_22)

Mislim, da socialna izključenost ni vezana na spol, ... včasih se mi zdi, da se moški bistveno lažje sporazumejo in postanejo prijatelji kot pa ženske. (E_Ž_19)

Kot največje dejavnike za pojav socialne izključenosti pri moških so intervjuvanci izpostavili dejavnike, ki predvsem vplivajo na socializacijo, kot je samotarsko življenje in nizka stopnja socializacije.

Mislim, da smo moški bolj samotarski, ženske pa se prej zaupajo ena drugi in tako ustvarijo močnejše vezi. (Ž_M_20)

Intervjuvanci so prav tako izpostavili, da so mladostniki z drugačnimi fizičnimi ali duhovnimi lastnostmi hitreje odrinjeni iz družbe kot drugi.

Mogoče so nekateri socialno izključeni zaradi svojih fizičnih značilnosti (npr. debelost, nizka višina) ali zaradi psihičnih značilnosti (duševna zaostalost, avtizem). (M_M_23)

Sodelujoči so bili prepričani, da je posledic socialne izključenosti mnogo. Ocenili so, da jih enako občutijo moški in ženske. Kot eno izmed resnejših posledic so navedli odrinjanje posameznikov na skrajni rob družbe in njihovo marginalizacijo, kar posledično prinaša dodatne negativne posledice.

Posledično sem zaradi socialne izključenosti pristal v krogu ljudi, ki niso bili socialno sprejemljivi. (Ž_M_20)

Sodelujoči v raziskavi so izpostavili, da lahko človek z lastnim proaktivnim obnašanjem najde pot iz socialne izključenosti. To lahko stori s spremembo obnašanja, prevetritvijo vrednot in spremembo obnašanja. S tem si lahko poišče družbo, ki mu ustreza, ga sprejema in spoštuje.

Mislim, da ko človek opazi, da je bil socialno odrinjen, lahko reagira tako, da najprej ozavešči, kako se je to zgodilo, kako je do tega prišlo, najprej bi pomislil, kaj je naredil narobe.

Tukaj je velik pomen delovanja posameznika, ali se je pripravljen spremeniti ali bodo stvari ostale take, kot so. (M_M_23)

Kot pomembno vez v socialnih krogih so intervjuvanci navedli tudi skupne interese, ki delujejo povezovalno in krepijo medosebne odnose.

Morda bi se lahko v družbo vključil preko kakšnih lastnih interesov, torej da se najde ljudi s podobnimi zanimanji, s katerimi se lažje povežeš in počutiš spet kot del družbe. (A_Ž_22)

VPLIVI NA POJAV SOCIALNE IZKLJUČENOSTI

Peta tema izpostavlja, kako na pojav socialne izključenosti vpliva več dejavnikov, ki se lahko manifestirajo tako na individualni kot družbeni ravni. Med intervjuvanci so bili izpostavljeni vzroki, kot so negativizem, fizične in psihične značilnosti, ter širši družbeni dejavniki, kot je izolacija med pandemijo covid-19. Mladostniki so skozi svoje izkušnje in opažanja razpravljali o različnih dimenzijah socialne izključenosti, pri čemer so poudarjali tako osebne kot strukturne vzroke in posledice.

Recimo, če je oseba preveč negativna in oddaja preveč negativne energije, potem logično, da ljudje ne želijo imeti takih oseb v svoji bližini. (M_M_23)

Kot razlog za socialno izključevanje so intervjuvanci izpostavili tudi fizične ali psihične značilnosti na strani socialno izključenih.

Pri svojem vrstniku v srednji šoli sem opazil, da je bil socialno izključen. Imel je učne težave, slabo je razumel slovenski jezik ter imel je težave z realnostjo. (P_M_21)

Mogoče nekdo postane socialno izključen zaradi svojih fizičnih značilnosti, na primer debelosti, nizke višine, ali zaradi psihičnih značilnosti, kot sta duševna zaostalost in avtizem. (M_M_23)

Zadnja leta je močno zaznamovala epidemija covida-19, ki je za seboj pustila mnogo negativnih posledic, povezanih s socialno izključenostjo, še posebno pri mladostnikih, ki za svoj razvoj potrebujejo socializacijo in druženje z vrstniki, a tega zaradi številnih izolacij niso mogli doživeti. Razsežnosti posledic, ki jih je na mladostnikih pustila epidemija, se zavedajo tudi intervjuvanci, ki so trdili, da je epidemija covida-19 močno prispevala k socialni izključenosti mladih.

Mislim, da je imela pandemija covida-19 in z njo povezane karantene velik vpliv na pojavljanje socialne izključenosti, ker so se ljudje odvadili socializirati in nekateri so se tudi sami izključili iz svojih družbenih krogov. (Ž_M_20)

Zdi se mi, da lahko zelo hitro človek zapade v razmišljanje, da nima nobenega prijatelja. Recimo, že če nisi šel na telefon in se z nobenim pogovarjal, si mislil, da si sam. (E_Ž_19)

Na drugi strani so nekateri sodelujoči poudarili moč medosebnih odnosov, ki je bila na preizkušnji v času epidemije in z njo povezanih karanten. Kot ključ za ohranjanje stikov v pandemičnih časih so intervjuvanci navedli tehnologijo, ki je služila kot primaren vir komuniciranja z vrstniki.

Zaradi izolacije so se morda stiki od prej pri nekaterih poglobili. Tisti, ki si niso bili blizu z nikomer, pa so postali še bolj osamljeni. Prav tako je bila za ohranjanje stikov potrebna tehnologija, do katere pa niso imeli vsi dostopa, kar je spet povzročilo večjo izključenost. (T_Ž_22)

Ko je svet prešel v normalnost in so ljudje ponovno pričeli socializirati in navezovati stike, so nekateri izmed intervjuvancev navedli zadržanost pri ponovnem tkanju medosebnih odnosov.

Ko so se karantene končale in smo šli nazaj v šole, smo bili vsi bolj zadržani en do drugega, čeprav mislim, da s tistim, s katerim si bil že pred karanteno v dobrih odnosih, si slej ko prej vzpostavil enako kvaliteto odnosa v živo. (E_Ž_19)

DISKUSIJA

Medvrstniško nasilje med mladostniki predstavlja kompleksen socialni fenomen, ki je resen družbeni problem. Ta problematika ima daljnosežne posledice na psihosocialni razvoj in dobro počutje mladih, kar zahteva poglobljeno razumevanje in tudi interdisciplinarni pristop k njegovemu proučevanju. V raziskavi, ki sloni na kvalitativni paradigmi, smo identificirali psihično nasilje kot prevladujočo obliko agresije med mladimi, sledita pa mu spletno in spolno nasilje. Ta ugotovitev se sklada z rezultati raziskave avtoric Pivec in Kozina (2021) ki sta v svoji raziskavi o medvrstniškem nasilju med študenti in študentkami podali podobne zaključke. Obe raziskavi poudarjata prisotnost psihičnega nasilja, ki se manifestira skozi ignoriranje in žaljenje vrstnikov, kot je bilo razvidno tudi iz odgovorov naših intervjuvancev.

Sodelujoči v naši raziskavi so nasilje doživljali kot izjemno negativno izkušnjo, s katero so se v preteklosti že večkrat srečali. Nasilje samo po sebi torej izziva globoka negativna čustva in občutja ter kot tako močno vpliva na duševno stanje posameznika. Raziskava, ki so jo opravili Romera idr. (2016), pripisuje nasilništvu mnogo resnih negativnih posledic za žrtev nasilja, od katerih so najpogostejše psihične težave in problemi pri socializaciji z vrstniki ter (ne nazadnje) socialna izolacija. Socialna izključenost predstavlja namreč proces, kjer posamezniki ali skupine ostajajo na robu družbenih, ekonomskih in političnih sistemov, kar pogosto vodi v trajno izolacijo in omejen dostop do različnih družbenih dobrin.

Naši intervjuvanci so povsem prepričani, da medvrstniško nasilje pušča negativne posledice na njih, kar potrjujejo s svojimi izkušnjami, kot so trajne psihične posledice in vpliv na telesno samopodobo. Nasilje med vrstniki prinaša s seboj mnogo negativnih posledic, ki se bodo čutile še dolgo v prihodnosti. Takega mnenja so tudi avtorji Man idr. (2022), ki kot najpogostejše posledice nasilništva omenjajo povečano nagnjenost k za zdravje tveganim vedenjem, tesnobo, depresijo, slabše rezultate šolanja in povečano nagnjenost k samomoru ter samopoškodovanju. Kljub temu je en intervjuvanec opazil tudi pozitivne posledice, saj meni, da nasilje utrjuje otroke in jih krepi. Slednje zahteva premišljeno

kritično obravnavo znotraj konteksta raziskovanja medvrstniškega nasilja. Ta perspektiva se lahko interpretira skozi teoretični okvir posttravmatske rasti, ki predpostavlja, da lahko posamezniki iz izjemno stresnih ali travmatičnih izkušenj pridobijo določene pozitivne spremembe, kot so večja osebna moč, vrednotenje življenja in medosebni odnosi. Vendar je ključnega pomena poudariti, da ta koncept ne upravičuje nasilja kot metode za doseg osebne rasti. V kontekstu medvrstniškega nasilja moramo biti previdni pri interpretaciji takšnih mnenj, saj lahko pripomorejo k minimiziranju resnosti posledic, ki jih nasilje prinaša. Večina raziskav, vključno s prej omenjenim avtorjem (prav tam), jasno kaže, da so posledice medvrstniškega nasilja pretežno negativne. Poudariti je treba tudi, da lahko takšna mnenja izvirajo iz individualnih mehanizmov spoprijemanja ali poskusa iskanja smisla v bolečih izkušnjah. Kljub temu pa je za zagotavljanje zdravega razvoja mladostnikov ključnega pomena ustvarjanje varnega in podpornega okolja, kjer nasilje nima mesta. Razumevanje in obravnavanje medvrstniškega nasilja ter njegovih posledic zahteva celosten pristop, ki vključuje preventivo, intervencijo in podporo žrtvam, da se zmanjšajo negativni učinki in spodbuja pozitiven razvoj vseh mladih.

V tem kontekstu je potrebno vedeti, da se medvrstniško nasilje pojavi v mnogo oblikah in zavzame različne razsežnosti. V začetku je lahko verbalno in nato preraste še v fizično, lahko poteka na socialnih omrežjih in tudi v živo. Naši intervjuvanci so pojav socialne izključenosti povezovali z različnimi osebnimi fizičnimi ali psihičnimi značilnostmi, ki pa so navadno tudi velik dejavnik za pojav medvrstniškega nasilja, saj lahko posameznik zaradi svojih specifičnih značilnosti na videz deluje ranljiv (Dow-Fleischer idr., 2023). Mooij (2009, v de Oliveira idr., 2015) kot najpogostejše vzroke pojava medvrstniškega nasilja (motivi za vlogo žrtve ali nasilneža) navajajo fizične značilnosti žrtve, posameznikovo neznačilno vedenje, stopnjo šolske uspešnosti, fizične oviranosti ali duševne težave, versko prepričanje, problematiko enakosti spolov, spolno usmerjenost ter neustrezne načine, kako se nekateri učenci soočajo s kaznjijo.

Intervjuvanci so prepoznali socialna omrežja kot pomembno sredstvo, s katerim je omogočeno izvajanje medvrstniškega nasilja.

Spletno nasilje je opisano kot nasilje, ki je dolgotrajno in vselej prisotno. Žrtve take vrste nasilja so v konstantnem stanju anksioznosti, saj ne morejo vedeti, kdaj in kako se bo pojavil naslednji krog nasilja ter kdo vse bo vanj vpleten (Pandey in Sharma, 2022). Kot omrežja, kjer je nasilje prisotno, so navedli prav vsa trenutno aktualna omrežja, ki jih mladi uporabljajo. Ta so Snapchat, TikTok, Facebook in Instagram, a sta se prav zadnja največkrat omenjala kot omrežji, kjer je nasilje najpogostejše. Enako so pokazali izsledki raziskave avtorice Abaido (2020), ki je dokazala, da je največ nasilja na socialnih omrežjih prisotnega na Instagramu (55,5 %) in Facebooku (38 %).

Mladostniki, vključeni v našo raziskavo, so prepoznali psihično, spletno, spolno in fizično nasilje kot poglobitve oblike medvrstniškega nasilja. Nasilje so umestili tudi v kontekst šolskega okolja, kjer se velikokrat manifestira že v fizični obliki in ki ima lahko za predhodnika psihično nasilje, kot so npr. grožnje in ustrahovanje tako v živo kot na socialnih omrežjih. Do podobnega zaključka so prišli avtorji Ferrara idr. (2019), ki so potrdili, da je nasilje v šolah ena izmed vidnejših oblik nasilja pri otrocih in se lahko pojavi v obliki fizičnega, psihičnega in spolnega nasilja.

Nasilje, ki se začne na spletu, torej pogosto prestopi meje virtualnega sveta in se pojavi v fizičnem okolju, najpogostejše v šolah, kjer je interakcije žrtve s povzročiteljem nasilja največ. Šolsko okolje lahko deluje tudi kot varovalni dejavnik in predstavlja primarno podlago za sklepanje novih prijateljstev in večanje socialne mreže med mladostniki. Obenem pa lahko šola, kot že omenjeno, predstavlja najpogostejše okolje, kjer se nasilje dogaja in z njim povezan stres ter druge posledice, ki vplivajo na žrtve nasilja (Källmén in Hallgren, 2021). Ista avtorja še navajata, da so žrtve medvrstniškega nasilja bolj podvržene težavam z duševnim zdravjem.

Učitelji imajo v šolah pomembno vlogo pri prepoznavanju in preprečevanju nasilja. Prav tako nosijo odgovornost, da mlade ozaveščajo o pomembnosti preprečevanja nasilja in blaženju njegovih negativnih učinkov (Yang idr., 2021). Tako so razmišljali tudi naši intervjuvanci, ki so učitelje postavljali na prvo mesto, ko je prišlo do vprašanja o preprečevanju nasilja v šolah. So pa kot omejitve za proaktivna dejanja pri preprečevanju nasilja navedli

nedovzetnost nasilnežev na ukrepe učiteljev ter nezainteresiranost učiteljev. Pomembno je, da so učitelji aktivni, ko do nasilja pride, da ga preprečujejo, saj so oni najpogostejše prvi odrasli, s katerimi mladostniki spregovorijo o nasilju, ki so ga deležni. Reakcije učiteljev ob nasilju so obravnavali tudi avtorji De Luca idr. (2019), ki opisujejo tri strategije spopadanja učiteljev z nasiljem: avtoritativno-kaznovalne, individualno pomoč in podporno-kooperativne intervencije. V prvi učitelji kaznujejo povzročitelja nasilja z izločanjem in disciplinskimi ukrepi s hkratno uporabo groženj. V drugi se poslužijo individualnega pristopa do žrtve nasilje z nudenjem čustvene podpore in večanjem empatije vrstnikov do žrtve nasilja. Za zadnjo strategijo je značilno vključevanje vseh vrstnikov, ki so z žrtvijo povezani (npr. celoten razred), za razrešitev nasilja s hkratnim vključevanjem staršev in drugih oseb, ki imajo znanje s tega področja (prav tam).

Medvrstniško nasilje in socialna izključenost sta pojma, ki sta tesno povezana in se pogosto prepletata. Naši intervjuvanci razumejo pojem socialne izključenosti, prav tako se je večina z njo že srečala. Kot dejavnike za pojav socialne izključenosti so mladostniki v naši raziskavi našeli zunanji videz, psihične značilnosti in nevsakdanje vrste vedenja. Lynn Mulvey idr. (2017) v svoji raziskavi o vzrokih in posledicah socialne izključenosti kot nekatere izmed možnih vzrokov za pojav socialne izključenosti navajajo sramežljivost, tesnoba in agresivnost do drugih. Avtorji so kot posledice socialne izključenosti opisali pojavnost depresije, večjo nagnjenost k zlorabi prepovedanih substanc, nagnjenost k tveganim vedenjem za zdravje ter slabši šolski uspeh (prav tam).

Posledice medvrstniškega nasilja so torej raznolike in se pri vsakem posamezniku pokažejo na svojevrsten način. Naši intervjuvanci so prepoznali nasilje kot enega izmed dejavnikov, ki dodatno prispeva k socialni izključenosti mladostnikov. To nakazuje na dejstvo, da sta medvrstniško nasilje in socialna izključenost pojava, ki se ob svojem nastopu pogosto prepletata in sta tesno povezana en z drugim.

Intervjuvanci so nakazali različne reakcije na srečanje z nasiljem. V glavnini so se reakcije delile na dve prevladujoči skupini: defenzivnost in proaktivnost. Defenziven pristop je bil predvsem

uporaben pri minimiziranju nasilja in čakanju na njegov konec, medtem ko je bila proaktivnost povezana s takojšnjim reševanjem problema. Taka pristopa opisujejo tudi Nabuzoka idr. (2009) in utemeljujejo, da veliko število žrtev medvrstniškega nasilja kot primaren odziv na nasilje ubere defenziven pristop in izogibanje problemu, ki pa bistveno otežuje spopadanje s problemom.

Epidemija covid-19 je imela v preteklih letih velik vpliv na pojav socialne izključenosti in krhanje medosebnih vezi. Ob nastopu pandemije so se šole in druge ustanove nenadoma zaprle, mladostniki so bili primorani ostati doma in svoje aktivnosti opravljati pretežno preko računalnikov. Poleg tega so imele posledične karantene zaradi zaježitve širjenja covid-19 neznanske negativne učinke na duševno zdravje mladostnikov. Naši intervjuvanci so to potrdili, saj so navedli, da so se v času karanten počutili osamljene in odmaknjene. Edini stik, ki so ga imeli s prijatelji in vrstniki, je bil preko ekranov elektronskih naprav. Perez-Brumer idr. (2022) so v svoji raziskavi o spremembah socialnih interakcij po obdobju epidemije kot posledice karanten navedli občutke osamljenosti, nemoči, zlorabo prepovedanih substanc za spopadanje s stresom, ki ga je povzročila epidemija, in večjo pojavnost depresije ter anksioznosti.

Mladostniki, ki so sodelovali v naši raziskavi, so tudi ocenili, da je bilo po obdobju karanten ponekod težje navezovati nove stike, vendar so izpostavili moč medosebnih odnosov kot ključen dejavnik za ohranjanje stikov med in po obdobju karanten.

OMEJITVE RAZISKAVE IN PREDLOGI ZA PRIHODNJE RAZISKOVANJE

Pri izvedbi raziskave smo se srečali z več omejitvami, ki lahko vplivajo na interpretacijo ugotovitev. Prva omejitev izhaja iz izkušenj in percepcije naših intervjuvancev, ki so specifične za slovenski kontekst. Druga omejitev, samoselekcija intervjuvancev, predstavlja potencialno pristranskost, saj so lahko posamezniki, ki so se odločili sodelovati v raziskavi, to storili na podlagi svojih osebnih izkušenj z nasiljem, kar morda ne odraža celovite slike med mladostniki. Omejitve, povezane z uporabo specifične metodologije intervjuvanja, vključujejo tudi možnost vpliva na odgovore udeležencev

zaradi narave postavljenih vprašanj ali dinamike med intervjuvan-
cem in raziskovalcem. Poleg tega naša raziskava morda ne upošteva
vpliva različnih kulturnih in socialno-ekonomskih dejavnikov, ki
bi lahko prav tako igrali ključno vlogo v doživljanju in poročanju
o medvrstniškem nasilju. Na koncu je potrebno omeniti, da raz-
iskava predstavlja vpogled v doživljanja v določenem časovnem
okviru, kar omejuje možnosti za razumevanje dolgoročnih učinkov
in dinamike medvrstniškega nasilja. Vse te omejitve nakazujejo
na pomembnost nadaljnjih raziskav, ki bi morale vključiti širši in
bolj raznolik vzorec udeležencev, razširiti geografsko pokritost ter
uporabiti različne metodološke pristope za globlje in bolj celovito
razumevanje problematike medvrstniškega nasilja.

SKLEPI

Medvrstniško nasilje je pomemben družbeni problem, ki pogosto
prizadene najranljivejše člene družbe – otroke in mladostnike.
Za njegovo preprečevanje je pomembno, da mladostniki poznajo
oblike nasilja, ki lahko doletijo njih in njihove vrstnike. Obenem
je pomembno, da oblike nasilja mladostniki prepoznajo, se z njimi
soočijo in tako preprečijo mnogo negativnih daljnosežnih posledic
nasilja, od katerih je ena izmed pomembnejših prav socialna izklju-
čenost. V sodobnem času je izjemnega pomena tudi prepoznav-
anje konteksta nasilja in okolja, v katerem se največkrat pojavi. Z
vse večjo uporabo mobilnih telefonov, socialnih omrežij in drugih
digitalnih tehnologij je nasilje prestopilo prag resničnega sveta
in vstopilo tudi v navidezni svet, kjer se lahko manifestira v svoji
najskrajnejši obliki.

Pomembno je, kako se mladostniki na nasilje odzivajo in da
ob njegovem pojavu poiščejo ustrezno pomoč, se ne zapirajo sami
vase ter problemov ne potiskajo na stran v upanju, da bodo minili
sami od sebe.

Medvrstniško nasilje in socialna izključenost predstavljata
izrazite izzive v različnih okoljih, od šolskih hodnikov do digital-
nih prostorov socialnih omrežij. Za uspešno obravnavo in nasla-
vljanje teh vprašanj je potrebna celovita strategija, ki združuje

šole, družine, lokalne skupnosti in pravosodni sistem v skupnem prizadevanju za ustvarjanje kulture medsebojnega spoštovanja in podpore. Pomembno je, da se promovirajo pozitivni medosebni odnosi in zagotavlja opora tistim, ki so bili prizadeti, saj je to ključ do zmanjšanja pojavnosti medvrstniškega nasilja. Ena od resnih posledic nasilja med mladimi je socialna izključenost, ki bistveno vpliva na njihovo počutje in nadaljnji razvoj. Poudarjanje pomena ozaveščenosti o vplivu socialne izključenosti in spodbujanje vključujočih skupnosti sta temeljna za prekinitev vzorcev izključevanja.

Naša raziskava prispeva novo perspektivo k razumevanju medvrstniškega nasilja in socialne izključenosti skozi oči mladostnikov. Kljub nekaterim raziskavam na tem področju je razkrila, da pogledi mladostnikov na nasilje in izključenost pogosto ostajajo prezrti. Ugotovitve, ki temeljijo na osebni perspektivi mladostnikov, ki so doživeli nasilje in se sočili s socialno izključenostjo, osvetljujejo pomembnost vloge izobraževalnih ustanov in socialne mreže pri naslavljanju teh problematik. Intervjuvanci so poudarili, da sta za učinkovito reševanje problema ključnega pomena aktivno ukrepanje učiteljev in podpora skupin, v katere so vključene žrtve.

Naša raziskava odpira nove poti za raziskovanje, ki poudarjajo potrebo po večji vključenosti mladostniških perspektiv v strategije preprečevanja in obravnave medvrstniškega nasilja ter socialne izključenosti. Njen cilj je spodbuditi razvoj inkluzivnih pristopov, ki bodo omogočali mladim, da brez stresa preidejo iz občutljivega obdobja otroštva v fazo odraščanja, ter tako prispevati h gradnji družbe, ki bo odprta za vse, ne glede na razlike.

LITERATURA

- Abaido, G. M. (2020). Cyberbullying on social media platforms among university students in the United Arab Emirates. *International Journal of Adolescence and Youth*, 25(1), 407–420. <https://doi.org/10.1080/02673843.2019.1669059>
- Company-Córdoba, R., Gómez-Baya, D., López-Gaviño, F. in Ibáñez-Alfonso, J. A. (2020). Mental Health, Quality of Life and Violence Exposure in Low-Socioeconomic Status Children and Adolescents of Guatemala. *International Journal of Environmental Research*

- and Public Health*, 17(20), 7620. <https://doi.org/10.3390/ijerph17207620>
- de Figueiredo, C. S., Sandre, P. C., Portugal, L. C. L., Mázala-de-Oliveira, T., da Silva Chagas, L., Raony, Í., Ferreira, E. S., Giestal-de-Araujo, E., Dos Santos, A. A. in Bomfim, P. O.-S. (2021). COVID-19 pandemic impact on children and adolescents' mental health: Biological, environmental, and social factors. *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 106, 110171. <https://doi.org/10.1016/j.pnpbp.2020.110171>
- De Luca, L., Nocentini, A. in Menesini, E. (2019). *The Teacher's Role in Preventing Bullying*. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2019.01830>
- de Oliveira, W. A., Silva, M. A. I., de Mello, F. C. M., Porto, D. L., Yoshinaga, A. C. M. in Malta, D. C. (2015). The causes of bullying: results from the National Survey of School Health (PeNSE). *Revista Latino-Americana de Enfermagem*, 23(2), 275–282. <https://doi.org/10.1590/0104-1169.0022.2552>
- Dow-Fleisner, S., Leong, A. D. in Lee, H. (2023). The interaction between peer bullying and school connectedness on youth health and wellbeing. *Children and Youth Services Review*, 155, 107147. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107147>
- Ferrara, P., Franceschini, G., Villani, A. in Corsello, G. (2019). Physical, psychological and social impact of school violence on children. *Italian Journal of Pediatrics*, 45(1), 76. <https://doi.org/10.1186/s13052-019-0669-z>
- Kallman, J., Han, J. in Vanderbilt, D. L. (2021). What is bullying? *Clinics in Integrated Care*, 5, 100046. <https://doi.org/10.1016/j.intcar.2021.100046>
- Källmén, H. in Hallgren, M. (2021). Bullying at school and mental health problems among adolescents: a repeated cross-sectional study. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 15(1), 74. <https://doi.org/10.1186/s13034-021-00425-y>
- Kiger, M. E. in Varpio, L. (2020). Thematic analysis of qualitative data: AMEE Guide No. 131. *Medical Teacher*, 42(8), 846–854. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2020.1755030>

- Kim, H., Sefcik, J. S. in Bradway, C. (2017). Characteristics of Qualitative Descriptive Studies: A Systematic Review. *Research in nursing & health*, 40(1), 23–42. <https://doi.org/10.1002/nur.21768>
- Knight, L., Atuhaire, L., Allen, E., Namy, S., Anton-Erxleben, K., Nakuti, J., Mirembe, A. F., Nakiboneka, M., Seeley, J., Weiss, H. A., Parkes, J., Bonell, C., Naker, D. in Devries, K. (2020). Long-Term Outcomes of the Good School Toolkit Primary School Violence Prevention Intervention Among Adolescents: Protocol for a Nonrandomized Quasi-Experimental Study. *JMIR Research Protocols*, 9(12), e20940. <https://doi.org/10.2196/20940>
- Lynn Mulvey, K., Boswell, C. in Zheng, J. (2017). Causes and Consequences of Social Exclusion and Peer Rejection Among Children and Adolescents. *Report on emotional & behavioral disorders in youth*, 17(3), 71–75.
- Man, X., Liu, J. in Xue, Z. (2022). Effects of Bullying Forms on Adolescent Mental Health and Protective Factors: A Global Cross-Regional Research Based on 65 Countries. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2374. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042374>
- Mang, L., Huang, N., Liu, X., Zhen, C. in Guo, J. (2023). The interaction effects of social support and four types of bullying on sleep quality in Chinese adolescents. *Journal of Affective Disorders*, 341, 119–127. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.08.092>
- Menken, M. S., Rodriguez Rivera, P. J., Isaiah, A., Ernst, T., Cloak, C. C. in Chang, L. (2023). Longitudinal alterations in brain morphology mediated the effects of bullying victimization on cognitive development in preadolescents. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 61, 101247. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2023.101247>
- Nabuzoka, D., Rønning, J. A. in Handegård, B. H. (2009). Exposure to bullying, reactions and psychological adjustment of secondary school students. *Educational Psychology*, 29(7), 849–866. <https://doi.org/10.1080/01443410903326613>
- Noble, H. in Smith, J. (2015). Issues of validity and reliability in qualitative research. *Evidence-Based Nursing*, 18(2), 34–35. <https://doi.org/10.1136/eb-2015-102054>
- Pandey, B. in Sharma, S. (2022). *Prevalence of Cyber Bullying on Social Media: A Review*. 26, 58–66.

- Perez-Brumer, A., Balasa, R., Doshi, A., Brogdon, J., Doan, T. in Oldenburg, C. E. (2022). COVID-19 Related Shifts in Social Interaction, Connection, and Cohesion Impact Psychosocial Health: Longitudinal Qualitative Findings from COVID-19 Treatment Trial Engaged Participants. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(16), 10264. <https://doi.org/10.3390/ijerph191610264>
- Pivec, T. in Kozina, A. (2021). *Medvrstniško nasilje med študentkami in študenti: vloga kazalnikov pozitivnega razvoja mladih* (str. 139–155). <https://doi.org/10.32320/978-961-270-339-4.139-155>
- Romera, E. M., Gómez-Ortiz, O. in Ortega-Ruiz, R. (2016). The Mediating Role of Psychological Adjustment between Peer Victimization and Social Adjustment in Adolescence. *Frontiers in Psychology*, 7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01749>
- Saunders, B., Sim, J., Kingstone, T., Baker, S., Waterfield, J., Bartlam, B., Burroughs, H. in Jinks, C. (2018). Saturation in qualitative research: exploring its conceptualization and operationalization. *Quality & Quantity*, 52(4), 1893–1907. <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0574-8>
- Scheuplein, M. in van Harmelen, A.-L. (2022). The importance of friendships in reducing brain responses to stress in adolescents exposed to childhood adversity: a preregistered systematic review. *Current Opinion in Psychology*, 45, 101310. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101310>
- Skarstein, S., Helseth, S. in Kvarme, L. G. (2020). It hurts inside: a qualitative study investigating social exclusion and bullying among adolescents reporting frequent pain and high use of non-prescription analgesics. *BMC Psychology*, 8(1), 112. <https://doi.org/10.1186/s40359-020-00478-2>
- Skrzypiec, G., Wyrą, M. in Lawson, M. J. (2023). The confounding and problematic nexus of defined and perceived bullying. *Children and Youth Services Review*, 155, 107175. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.107175>
- Yang, Y., Qin, L. in Ning, L. (2021). School Violence and Teacher Professional Engagement: A Cross-National Study. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.628809>